

провини решти співучасників. Реально існуючий взаємозв'язок у доведенні провини співучасників об'єктивно обумовлено наявністю особливого – групового суб'єкта злочину, що значно полегшує завдання слідчого щодо встановлення всіх співучасників групового злочину та доведення їх провини. Наявність такого зв'язку і взаємозалежності у доведенні провини співучасників групового злочину знаходить свій прояв на практиці у складанні основних процесуальних документів у кримінальній справі. Так, наприклад, якщо слідчий у постанові про притягнення як обвинуваченого вказує, що А. вчинено злочин сумісно з Б., то і в постанові про притягнення Б. як обвинуваченого необхідно обов'язково вказати, що ним вчинено злочин сумісно з А.

Нарешті, останньою закономірністю цієї групи є та обставина, що конкретизація дійсної ролі кожного із співучасників групового злочину та індивідуалізація їхньої провини знаходяться у певній залежності від правдивих показань кожного із них, бо деякі аспекти психічної діяльності щодо організації злочинної групи та злочинного замаху не знаходять своє відображення інакше, як у пам'яті самих співучасників злочину.

Однак не треба розуміти цю закономірність як повну залежність встановлення важливих обставин щодо організованого характеру групи і вчинених нею злочинів тільки лише від показань співучасників, котрі складають груповий суб'єкт злочину (хоча, як було зазначено вище, їх не треба недооцінювати), адже у розпорядженні слідчого окрім цього є багато інших джерел і способів з'ясування важливих обставин події та доведення провини членів злочинної групи навіть за відсутністю правдивих показань з боку останніх. За цією метою слідчий має можливість і повинен використати весь арсенал процесуальних і не процесуальних засобів та методів встановлення істини у кримінальній справі.

Таким чином, всі обставини групового злочину, а так само злочинна діяльність організованої групи у повному обсязі мають принципову можливість бути викритими у кожному окремому випадку. Основне завдання слідчого полягає в тому, щоб означені вище закономірності розслідування групових злочинів найбільш повно і правильно враховувати та використовувати на практиці.

Надійшло до редколегії 13.03.02

В.Т. Васильєв, А.П. Хряк

СУЧАСНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

При вирішенні службових задач особовому складу органів МВС доводиться вступати в протистояння зі злочинцями, в тому числі і в таких екстремальних ситуаціях, коли результат протистояння залежить від рівня спеціальної підготовки співробітників ОВС, їхнього уміння швидко й ефективно обеззброїти злочинця.

На жаль, можна навести немало фактів, коли при зустрічі з озброєними злочинцями наші співробітники через невмілі дії отримували каліцтва, пора-

нення і навіть гинули. Тому в досконалості володіти спеціальними тактичними прийомами затримання злочинця – професійний обов'язок співробітника ОВС.

У процесі професійної підготовки особового складу застосовуються різні методи навчання. Основними з них є: усний виклад матеріалу (розповідь, пояснення, лекція), бесіда, показ, вправи, самостійна праця. Всі перераховані методи не можуть в повній мірі дати відповідь, як же діяти співробітнику в екстремальній ситуації.

Для того, щоб навчити співробітників правильним діям при зіткненні з озброєними злочинцями, необхідно в першу чергу відтворити обстановку, яка максимально співпадає з реальною, змодельовати її основні моменти. Зробити це можна за допомогою відомого в слідчій та дослідницькій практиці методу експерименту.

Головна особливість методу – наявність можливості найбільш реально відтворити практично кожну справжню подію. Однак потрібно пам'ятати, що повністю відтворити минулу подію шляхом експериментального повторення неможливо. Та перш за все це стосується реальної зустрічі з озброєним злочинцем, де лине моделювання усіх моментів сутички може спричинити собою повторення небажаних для її учасників наслідків. Тому слід імітувати дії, приблизно схожі з реальними подіями.

Метод експерименту рекомендується використовувати при підготовці спеціальних підрозділів (груп захвату). Він складається з експертного дослідження експерименту та порівняльного аналізу.

Експертне дослідження. Його мета – пошук ефективних дій по обеззброєнню, затриманню злочинців у різних умовах. Для цього потрібно дослідити, а потім реконструювати за результатами оцінювання оперативних працівників, що побували в екстремальній обстановці, ситуації озброєного зіткнення зі злочинцем, відтворити зовнішній вигляд обстановки, відновити особливості зустрічі зі злочинцем і дії, що передують цій події, встановити фізичний та морально-психологічний стан учасників зіткнення.

На підставі цих даних можливо будувати версії про варіанти сутичок зі злочинцем, про механізм створення екстремальних ситуацій.

Експеримент представляє собою практичне відтворення в цілому події або обставин, деталі яких в ході їх вивчення лідаються аналізу. У процесі експерименту необхідно визначити, чи можливе виконання дій по затриманню (ліквідації) злочинця в даній конкретній ситуації. За допомогою відтворення деталей справжньої події із всього різноманіття правильних та неправильних дій співробітника або групи слід вибрати найбільш ефективні тактичні дії по затриманню, а потім вибудувавши їх в систему, домагатися оволодіння ними.

Використовуючи експеримент в навчальному процесі, необхідно твердо знати, яка мета та задачі при цьому досягаються. Для того, щоб точніше відтворити реальні події, необхідно:

- 1) як можна повніше реконструювати обстановку в цілому;
- 2) використовувати справжні предмети озброєння, імітаційні засоби;
- 3) домагатися відповідності темпу екстремальної ситуації, потужності зусиль, прикладених особовим складом у реальній обстановці;

4) відтворити емоційно-психологічну атмосферу.

Порівняльний аналіз містить зіставлення результатів справжньої події з результатами його практичного відтворення. З його допомогою можливо оцінити ефективність технічного використання тих чи інших бойових дій, визначити якість підготовки особового складу і на цій основі проводити відбір для дій в екстремальних ситуаціях (затримання злочинців у різноманітних умовах, звільнення заручників).

На практичних заняттях з допомогою методу експерименту можна проводити навчання не тільки власне тактичним прийомам затримання, але й відпрацьовувати цілий комплекс усіляких перебіжок, заслонів, метань, захватів, випереджувальних обманих й захисних рухів з ударами і контрударами з використанням спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони. Конкретні дії по затриманню обираються співробітниками в залежності від характеру й динаміки погрози зі сторони злочинця, його позиційного розміщення, планів й намірів.

Як правило, дії злочинця виражаються в рухах по наведенню зброї в ціль, усіляких ударах, спробі дістати й кинути вражаючий предмет, сховатися при сприятливих обставинах, в різноманітних перебіжках з одного місця на інше, стрибками з вікон споруд, автомашин. Всі ці особливості тактичних дій злочинця, його емоційно-психологічний стан повинні знайти своє відображення в моделюванні навчально-тренувальних занять.

З метою пошуку ефективних способів успішної реалізації зустріч з озброєним злочинцем на тренувальних заняттях потрібно відпрацьовувати бойові дії (посидинки) як з позитивним, так із негативним результатом. Це дозволить, по-перше, підвищити рівень спеціальної підготовки особового складу; по-друге, правильно оцінити можливості ситуації, що створилася та визначити доцільність застосування тих чи інших засобів для затримання злочинця. Дії по затриманню повинні повторюватися неодноразово, що дозволить співробітникам набути важливі спеціальні прийоми, почуття впевненості, необхідну психологічну стійкість.

У процесі навчання потрібно самокритично ставитися до результатів виконання задач, аналізувати помилки, виявляти їх причини, а потім неодноразовим повторенням виправляти. Велике значення в процесі боротьби з озброєними злочинцями має використання сприятливого моменту. Тому керівник заняття повинен сформувати у співробітників вміння своєчасно розпізнавати і здійснювати пошук сприятливих моментів, негайно їх використовувати; задача керівника – кваліфіковано вказати на ті місця задачі, яку відпрацьовували, де ці можливості були упущені.

Найбільш доцільна форма підготовки особового складу для дії в екстремальних ситуаціях – це практичне заняття.

На практичних заняттях по використанню моделювання екстремальних ситуацій слід сформувати дві групи. Одна з них буде виконувати роль злочинців, друга – співробітників. З початку слід охарактеризувати дії обох груп, вказавши при цьому, які тактичні прийоми захисту і нападу можна застосовувати та як використовувати всілякі тактичні варіанти ведення бойових дій.

наявність сприятливих моментів й багато інших засобів досягнення позитивного результату. В ході заняття ці умови потрібно постулово модифікувати в сторону ускладнення.

У практиці озброєних зіткнень трапляються випадки, коли співробітникам ОВС взагалі не вдається виконати завдання, нерідко вони отримують каліцтва та поранення. Однак на учбових заняттях необхідно, встановивши і змодельовані справжню ситуацію, знайти, визначити та застосувати такі тактичні дії, які б забезпечили успіх.

Таким чином, незалежно від моделі, кожну ситуацію (з позитивним, частково позитивним або негативним результатом) можливо наповнити такими ефективними тактичними діями, регулярне відпрацювання яких допоможе особовому складу домогтися позитивних результатів при виконанні найскладніших оперативно-службових завдань.

Надійшла до редакції 15.02.02

В.Д. Пчолкін

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Криміналізація економіки являє собою більш серйозну загрозу для держави, чим традиційні форми злочинності. Розмах економічної злочинності в окремих регіонах країни в період ринкових перетворень визначається формуванням кримінальної форми бізнесу, що веде до криміналізації всієї господарської системи.

Швидка лібералізація економічної діяльності, передача державної і суспільної власності в приватні руки, нерідко за безцінок, при відсутності надійного механізму контролю і захвату від злочинних зазіхань, створили сприятливі умови для проникнення в економіку кримінальних елементів, безконтрольного «розбазарювання» національних багатств корумпованими чиновниками [1, с.43–47].

Адміністративне втручання державних органів у поточну діяльність підприємств і організацій, довільне тлумачення законодавчих актів, введення нічим не виправданих заборон і обмежень є сприятливим ґрунтом для тінізації економіки, сприяє поширенню економічної злочинності і корупції.

Економічні злочини складають широкий спектр різноманітних діянь, що утворюють кримінальну систему зазіхань, боротьба з якими вимагає широкого фронтального наступу [2, с. 9].

У зв'язку з цим, правоохоронний вплив на економічну злочинність повинен виходити з необхідності забезпечення економічної безпеки держави в період приватизації власності, усебічного контролю за використанням бюджетних коштів і іноземних кредитів, наданих під гарантії Уряду України, реалізації великих інвестиційних проектів, протидії відмиванню «брудних грошей». У зв'язку з цим треба посилювати вимоги по контролю за зовнішньоекономічною діяльністю, особливо операцій з високоліквідною продукцією промисловості й агропромислового комплексу. Центр ваги переноситься на організацію робо-